

У Європейському суді з прав людини

Справа «Нікіфоренко проти України»

Рішення від 18 лютого 2010 р.

Остаточне від 18 травня 2010 р.

(заява № 14613/03)

ПРОЦЕДУРА

Справа порушена проти України за заявою № 14613/03, поданою до Європейського суду з прав людини (далі — Суд) 21 лютого 2003 р. громадянкою України пані Л. В. Нікіфоренко (далі — заявниця) відповідно до ст. 34 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (далі — Конвенція).

Уряд України (далі — Уряд) був представлений його Уповноваженим — паном Ю. Зайцевим, Міністерство юстиції України.

2 березня 2009 р. Голова п'ятої секції вирішив направити заяву Уряду. Також було вирішено розглядати питання щодо прийнятності та суті заяви одночасно (п. 3 ст. 29 Конвенції).

ФАКТИ

І. Обставини справи

<...>

11 листопада 1997 р. заявниця проникла у приміщення пані М. та взяла велосипед, що належав її колишньому чоловіку, який помер три дні тому.

18 листопада 1997 р. слідчий відділу головної відділу УМВС м. Свердловська Луганської області (далі — ГВ УМВС м. Свердловська), після отримання скарги пані М., порушив кримінальну справу щодо заявниці за фактом крадіжки з проникненням у житло.

У листопаді та грудні 1997 р. досудове слідство кілька разів зупиняли через хворобу заявниці.

5 січня 1998 р. заявниці було пред'явлено обвинувачення у вчиненні крадіжки з проникненням у житло. Того ж дня щодо неї було обрано запобіжний захід у виді підписки про невиїзд.

У січні, квітні, травні та серпні 1998 р. досудове слідство кілька разів зупиняли через хворобу заявниці.

У листопаді 1998 р. досудове слідство було завершено і кримінальну справу щодо заявниці направили до Свердловського міського суду Луганської області (далі — Свердловський суд).

25 грудня 1998 р. Свердловський суд направив справу на додаткове розслідування.

20 вересня 1999 р. слідчий відділу ГВ УМВС м. Свердловська дії заявниці перекваліфікував, їй було пред'явлено обвинувачення у грабежі.

3 листопада 1999 р. слідчий відділу ГВ УМВС м. Свердловська завершив додаткове розслідування, а справу направив до суду.

2 грудня 2000 р. Свердловський суд визнав заявницю винною. Проте Луганський обласний суд вирок скасував, а справу направив на нове розслідування.

15 червня 2000 р. слідчий відділу ГВ УМВС м. Свердловська дії заявниці перекваліфікував із грабежу на самоуправство.

12 липня 2000 р. заявниці було пред'явлено обвинувачення у грабежі.

5 серпня 2000 р. обвинувачення щодо заявниці були змінені на попередні, тобто самоуправство. Слідчий відділу ГВ УМВС м. Свердловська закрив кримінальну справу щодо заявниці у зв'язку зі спливом строків притягнення до кримінальної відповідальності.

20 вересня 2000 р. прокуратура Луганської області скасувала постанову від 5 серпня 2000 р. та взяла під свій контроль розслідування справи.

21 грудня 2000 р. слідство було завершено та 29 грудня 2000 р. кримінальна справа була направлена до суду.

26 березня 2002 р. суд направив справу на додаткове розслідування.

10 листопада 2003 р. слідчий перекваліфікував обвинувачення щодо заявниці на приховування злочину.

У травні 2004 р. слідство було завершено, а справу направлено до суду.

17 червня 2004 р. суд направив справу на додаткове розслідування.

17 серпня 2004 р. Апеляційний суд Луганської області залишив без зміни ухвалу від 17 червня 2004 р.

У жовтні 2004 р. обвинувачення щодо заявниці змінили на самоуправство. Розслідування було завершено, справу направили до суду.

У листопаді—грудні 2004 р. суд призначив три судові засідання.

28 грудня 2004 р., 26 січня та 16 лютого 2005 р. судові засідання були відкладені через неявку заявниці.

У 2004 р. потерпіла пані М. померла.

11 квітня 2005 р. Ровеньківський міський суд закрити справу щодо заявниці у зв'язку із закінченням строку притягнення до кримінальної відповідальності. 17 червня 2005 р. Апеляційний суд Луганської області скасував зазначене рішення та направив справу на новий розгляд.

Між вереснем та листопадом 2005 р. судові засідання відкладали чотири рази через неявку заявниці.

27 грудня 2005 р. суд направив справу на додаткове розслідування.

30 червня 2006 р. розслідування було завершено, а справу направили до суду.

Між липнем та листопадом 2006 р. судові засідання відкладались чотири рази через неявку заявниці.

14 травня 2007 р. справу направили на додаткове розслідування.

12 липня 2007 р. слідство було завершено а справа направлена в суд.

6 вересня 2007 р., 4 червня 2008 р. та 12 лютого 2009 р. суд повертав справу на додаткове розслідування.

22 жовтня 2008 р. слідчий виніс постанову про скасування заявниці запобіжного заходу у виді підписки про невиїзд. Протягом періоду, коли заявниця перебувала під запобіжним заходом, їй дозволили кілька разів виїхати за кордон для відвідування своїх родичів та ще кілька разів вона зробила це без дозволу. Один раз заявниці не було надано дозвіл залишити місце свого проживання.

21 березня 2009 р. прокурор закрити кримінальну справу щодо заявниці за відсутністю складу злочину.

II. Національне законодавство

Положення статей 148, 149 та 150 КПК 1960 р., в яких установлені загальні норми щодо запобіжних заходів, викладені в рішенні у справі «*Merit проти України*» (*Merit v. Ukraine*) від 30 березня 2004 р.

Відповідно до ст. 151 зазначеного Кодексу підписка про невиїзд полягає у відібранні від підозрюваного або обвинуваченого письмового зобов'язання не відлучатися із зареєстрованого місця проживання чи перебування або з місця тимчасового знаходження без дозволу слідчого. У разі його порушення вона може бути замінена більш суворим запобіжним заходом.

П Р А В О

I. Стверджуване порушення п. 1 ст. 6 Конвенції

Заявниця скаржилася, що тривалість судового провадження була не сумісною з вимогою «розумного строку», закріпленою п. 1 ст. 6 Конвенції, який передбачає таке:

«Кожен має право на ... розгляд його справи упродовж розумного строку... судом..., який встановить обґрунтованість будь-якого висунутого проти нього кримінального обвинувачення».

Уряд це твердження оскаржив. Він зазначив, що затримки, які викликані поведінкою заявниці, тривали майже 10 місяців протягом судового провадження та ще кілька місяців протягом досудового слідства.

Період, який розглядається, почався 18 листопада 1997 р. та закінчився 21 березня 2009 р. Таким чином, він тривав 11 років чотири місяці й чотири дні у судах двох інстанцій.

A. Щодо прийнятності

<...>

B. Суть

Суд повторює, що розумність тривалості провадження слід оцінювати з урахуванням обставин справи і таких критеріїв: складність справи, поведінка заявника та відповідних державних органів (див., серед інших джерел, рішення у справі «*Пелісьє і Сассі проти Франції*» (*Pélissier and Sassi v. France*), від 25 березня 1999 р., п. 67).

Суд неодноразово встановлював порушення п. 1 ст. 6 Конвенції у справах подібних до цієї (див. зазначене рішення у справі «*Пелісьє і Сассі проти Франції*»).

Розглянувши надані матеріали, Суд вважає, що Уряд не навів жодного факту чи аргументу, що могли б переконати його дійти іншого висновку у цій справі. Беручи до уваги практику Суду, він вважає, що в цій справі тривалість судового провадження була надмірною та не відповідала вимозі про розумний строк, навіть, якщо виключити із загального строку провадження періоди затримок, які мали місце з вини заявниці.

Так, відповідно, мало місце порушення п. 1 ст. 6 Конвенції.

II. Стверджуване порушення ст. 13 Конвенції

Заявниця також скаржилась на те, що в Україні відсутній суд, до якого можливо б було звернутись зі скаргою на надмірну тривалість судового прова-

дження. Заявниця посилалась на ст. 13 Конвенції, яка передбачає наступне:

«Кожен, чий права та свободи, визнані в цій Конвенції, було порушено, має право на ефективний засіб юридичного захисту в національному органі, навіть якщо таке порушення було вчинене особами, які здійснювали свої офіційні повноваження».

Уряд оскаржив твердження заявниці.

Суд зазначає, що вказана скарга пов'язана із попередньою і тому повинна також бути визнана прийнятною.

Суд повторює, що ст. 13 Конвенції гарантує наявність ефективного засобу юридичного захисту у відповідному національному органі у зв'язку зі скаргою на порушення вимоги п. 1 ст. 6 про розгляд справи протягом розумного строку (див. рішення у справі «Кудла проти Польщі» (*Kudła v. Poland*) від 26 жовтня 2000 р., п. 156). Крім того, Суд посилається на рішення у справі «Меріт проти України» щодо відсутності ефективних і доступних засобів юридичного захисту у національному законодавстві стосовно скарг на тривалість кримінального провадження (див. зазначене рішення у справі «Меріт проти України», п. 78—79).

Таким чином, Суд вважає, що у цій справі мало місце порушення ст. 13 Конвенції у зв'язку з відсутністю засобу юридичного захисту у національному законодавстві, за допомогою якого заявниця могла б отримати рішення, яке б захистило її право на розгляд справи протягом розумного строку, як це закріплено в п. 1 ст. 6 Конвенції.

III. Стверджуване порушення ст. 2 Протоколу № 4 до Конвенції

Заявниця також скаржилась на тривале обмеження свободи пересування у зв'язку з обранням щодо неї запобіжного заходу у вигляді підписки про невиїзд. Вона посилалась на ст. 2 Протоколу № 4, якою передбачене таке:

«1. Кожен, хто законно перебуває на території будь-якої держави, має право вільно пересуватися і вільно вибирати місце проживання в межах цієї території...

<...>

3. На здійснення цих прав не можуть бути встановлені жодні обмеження, крім тих, що передбачені законом і є необхідними в демократичному суспільстві в інтересах національної чи громадської безпеки, для підтримання публічного порядку, запобігання злочину, для захисту здоров'я чи моралі або з метою захисту прав і свобод інших осіб.

4. Права, викладені в п. 1, також можуть у певних місцевостях підлягати обмеженням, що встановлені згідно із законом і виправдані суспільними інтересами в демократичному суспільстві».

А. Щодо прийнятності

<...>

В. Суть

Сторони не оскаржували те, що зобов'язання у вигляді підписки про невиїзд є втручанням у свободу пересування заявниці. Крім того, Суд раніше вже встановив у подібних до цієї справ, що в межах кримінального провадження в Україні таке втручання у право підозрюваного або обвинуваченого здійснюється відповідно до закону і відповідає законній меті (див. рішення у справі «Іванов проти України» (*Ivanov v. Ukraine*), підпункти 87—89, від 7 грудня 2006 р.). Залишається встановити, чи було таке втручання необхідним у демократичному суспільстві.

Оцінка «необхідності в демократичному суспільстві» вимагає від Суду визначити, чи було таке оскаржуване втручання «пропорційним законній переслідуючій цілі» (див., *mutatis mutandis*, рішення у справі «Кіпріанов проти Кіпру» (*Kyprianou v. Cyprus*) від 15 грудня 2005 р., підпункти 170—171). Що стосується пропорційності втручання, Суд звернув особливу увагу на тривалість застосування заходу.

До заявниці було застосовано запобіжний захід у вигляді підписки про невиїзд із 5 січня 1998 р. до 22 жовтня 2008 р., тобто він тривав 10 років, дев'ять місяців та 19 днів. Цим її було обмежено залишати своє місце проживання без дозволу протягом зазначеного часу.

Суд зазначив, що він вирішував питання сумісності ст. 2 Протоколу № 4 із зобов'язанням не залишати у справах щодо Італії, включаючи справу Luordo (див. рішення у справі «Луордо проти Італії» (*Luordo v. Italy*) від 17 липня 2003 р., п. 96). У цій справі Суд встановив, що таке зобов'язання, застосоване до заявника під час триваючої процедури банкрутства, було непропорційним у зв'язку з його тривалістю протягом 14 років і восьми місяців, навіть якщо не було відомо, чи хотів заявник залишити місце проживання та чи було йому відмовлено в дозволі. Однак у справі «Антоненков та інші проти України» (див. «Антоненков та інші проти України» (*Antonienkov and others v. Ukraine*) від 22 листопада 2005 р., підпункти 59—67), у якій застосування такого обмеження тривало протягом розгляду кримінальної справи, що складало чотири роки і 10 місяців, Суд не визнав порушення ст. 2

Протоколу № 4. Також у справі «Федоров і Федорова проти Росії» (див. зазначене рішення «Федоров і Федорова проти Росії» (*Fedorov and Fedorova v. Russia*) від 13 жовтня 2005 р., підпункти 32—47), у якій зобов'язання не залишати місце проживання застосовувалось до заявника протягом чотирьох років і трьох місяців та чотирьох років і шести місяців, Суд визнав, що за обставин справи обмеження свободи пересування заявників не було непропорційним.

На думку Суду, справу заявниці слід відрізняти від справ «Антоненков та інші проти України» і «Федоров і Федорова проти Росії». Суд насамперед зазначає, що тривалість обмеження в цій справі була значно довшою, ніж у двох вищезазначених справах, і лише її тривалість могла бути достатньою, щоб дійти висновку, що застосування такого підходу було непропорційним. Крім того, тривале втручання здійснювалось в контексті обвинувачення у досить малозначному злочині.

Беручи до уваги зазначене, Суд зробив висновок, що «справедливий баланс» між загальними інтересами та правами заявниці було порушено. Таким чином, мало місце порушення ст. 2 Протоколу № 4 до Конвенції.

IV. Інші стверджувані порушення Конвенції

Крім того, заявниця скаржилася за ст. 6 Конвенції на те, що під час розгляду кримінальної справи щодо неї мали місце процесуальні порушення.

Виходячи із сукупності наявних матеріалів і в тій мірі, в якій він є повноважним вивчати заявлені скарги, Суд не встановив жодних ознак порушення прав та свобод, гарантованих Конвенцією. Відповідно, зазначена частина заяви повинна бути оголошена неприйнятною як явно необґрунтована відповідно до пунктів 3 та 4 ст. 35 Конвенції.

V. Застосування ст. 41 Конвенції

Ст. 41 Конвенції передбачає:

«Якщо Суд визнає факт порушення Конвенції та протоколів до неї і якщо внутрішнє право відповідної Високої Договірної Сторони передбачає лише часткове відшкодування, Суд, у разі необхідності, надає потерпілій стороні справедливую сатисфакцію».

A. Шкода

Заявниця вимагала на відшкодування моральної шкоди 100 тис. євро.

Уряд вважає цю суму надмірною і необґрунтованою.

Суд вважає, що заявниця зазнала моральної шкоди, яка не може бути компенсована лише встановленням порушення її прав за Конвенцією. Беручи до уваги обставини справи та вирішуючи на засадах справедливості, як передбачено ст. 41 Конвенції, Суд присуджує заявниці 5 200 євро компенсації моральної шкоди.

B. Судові витрати

Заявниця не заявляла вимоги щодо компенсації судових витрат. Відповідно, Суд нічого не присуджує.

B. Пеня

Суд вважає за доцільне призначити пеню на підставі граничної позичкової ставки Європейського центрального банку, до якої має бути додано три відсоткових пункти.

СУД ОДНОГОЛОСНО

1. Оголошує скарги щодо тривалості провадження та відсутності ефективних засобів юридичного захисту за цією скаргою, а також щодо втручання у свободу пересування прийнятними, решту скарг у заяві — неприйнятними.

2. Постановляє, що мало місце порушення пункту 1 ст. 6 Конвенції щодо тривалості провадження.

3. Постановляє, що мало місце порушення ст. 13 Конвенції.

4. Постановляє, що мало місце порушення ст. 2 Протоколу № 4 до Конвенції.

5. Постановляє:

(а) що протягом трьох місяців з дня, коли рішення набуде статусу остаточного відповідно до пункту 2 ст. 44 Конвенції, держава-відповідач має сплатити заявниці 5 тис. 200 євро відшкодування моральної шкоди, плюс будь-який податок, який може бути стягнуто, ці суми мають бути конвертовані в українські гривні за курсом на день здійснення платежу;

(б) що зі спливом зазначеного тримісячного строку і до повного розрахунку на вищезазначену суму нараховуватиметься простий відсоток (*simple interest*) у розмірі граничної позичкової ставки Європейського центрального банку, яка діятиме в цей період, плюс три відсоткові пункти;

Відхиляє решту вимог заявниці щодо справедливої сатисфакції.

Вчинено англійською мовою і повідомлено у письмовій формі 18 лютого 2010 р. згідно з пунктами 2 і 3 правила 77 Регламенту Суду.